

ДЕЯКІ ПРОДУКТИВНІ СПОСОБИ ДЕРИВАЦІЇ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ВІЙСЬКОВІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ

SOME PRODUCTIVE WAYS OF DERIVATION IN MODERN UKRAINIAN MILITARY TERMINOLOGY

Чернишова Т.О.,

orcid.org/0000-0001-5299-8421

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри філософії

Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба

Рубльова Р.І.,

orcid.org/0009-0008-3962-8096

старший викладач кафедри філософії

Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба

У статті досліджено дериваційні процеси в українській військовій термінології на сучасному етапі її розвитку. Військову лексику проаналізовано в межах тематичного кластера «Озброєння та технічне оснащення армії». Зазначено, що найвагомішими екстралінгвальними чинниками розвитку української військової лексики (і військової термінології зокрема) у XXI столітті є російсько-українська війна (що почалася 2014 року), а також зовнішньо- та внутрішньополітичні процеси, пов'язані з трансформацією структур сил безпеки та оборони України в контексті інтенсифікації відносин Україна-НАТО. Визначено найбільш продуктивні з точки зору авторок способи термінологічного словотвору на сучасному етапі розвитку української військової лексики: спосіб скорочення слів та словосполучень, словоскладання та суфіксальний спосіб (у контексті творення фемінітивів). Спосіб скорочення слів та словосполучень визначено одним із провідних у зв'язку з його здатністю забезпечити «ергономічність» як головну ознаку військової мови і мовлення. Охарактеризовано основні види скорочень у сучасній військовій термінології. Визначено причини та механізм лексикалізації ініціальних аббревіатур у сучасній українській військовій термінології. Зазначено, що значну кількість термінів прикладкового типу становлять слова з родовою назвою «дрон», що пов'язано з ефективним використанням безпілотних апаратів у бойових діях. Обґрунтовано продуктивність способу словоскладання в українській військовій термінології на сучасному етапі у зв'язку з розширенням функціональних можливостей та урізноманітненням певних видів зброї та військової техніки. Описано продуктивні можливості суфіксального способу при творенні фемінітивів як назв осіб жіночої статі за родом діяльності/професією у сучасній військовій термінології. Описано випадки словотвірної омонімії, у яких використання фемінітивів є недоцільним.

Ключові слова: українська військова лексика, українська військова термінологія, деривація, способи словотвору, суфіксальний спосіб, аббревіація, спосіб словоскладання, фемінітиви, російсько-українська війна.

The article examines derivational processes in Ukrainian military terminology at the present stage of its development. The military vocabulary is analyzed within the thematic cluster "Arms and technical equipment of the army". It is noted that the most important extra-linguistic factors in the development of Ukrainian military vocabulary (and military terminology in particular) in the twenty-first century are the Russian-Ukrainian war (which began in 2014), as well as foreign and domestic political processes related to the transformation of the structures of Ukraine's security and defense forces in the context of intensifying NATO-Ukraine relations. The most productive ways of terminological derivation at the present stage of development of the Ukrainian military vocabulary are identified: the way of shortening words and phrases, word compounding, and the suffix way (in the context of femininities). The way of shortening words and phrases is identified as one of the leading ones due to its ability to ensure "ergonomics" as the main feature of military language and speech. The main types of abbreviations in modern military terminology are characterized. The reasons and mechanism of lexicalization of initial abbreviations in modern Ukrainian military terminology are determined. It is noted that a significant number of applied terms are words with the generic name "drone", which is associated with the effective use of unmanned aerial vehicles in combat operations. The article substantiates the productivity of the way of derivation in Ukrainian military terminology at the present stage in connection with the expansion of functionality and diversification of certain types of weapons and military equipment. The article describes the productive possibilities of the suffixal method in the creation of femininities for female persons by occupation/profession in modern military terminology. The cases of word-formation homonymy in which the use of femininities is inappropriate are described.

Key words: Ukrainian military vocabulary, Ukrainian military terminology, derivation, suffix way, abbreviation, way of word formation, femininities, Russian-Ukrainian war.

Постановка проблеми. Сучасна російсько-українська війна, безсумнівно, є найвагомішим екстралінгвальним чинником розвитку української військової лексики (УВЛ) у XXI столітті. Ціла низка важливих зовнішньо- та внутрішньо-

політичних змін, які стосувалися зокрема сектору безпеки та оборони України, а також і участь країни в безпосередніх воєнних діях обумовили модифікацію УВЛ на всіх рівнях її організації (термінів, номенів, професійного сленгу). Розширення

та поглиблення зв'язків тандему Україна-НАТО з початком російсько-української війни (з 2014 р.) безпосередньо позначилися на трансформаційних процесах у всіх структурах сил безпеки і оборони України, а передовсім – на оперативному та технічному увідповідненні військових структур сил оборони України та країн Альянсу. У цьому контексті суттєві зміни в українській військовій термінології (УВТ) пов'язані з необхідністю адміністративної стандартизації, а саме гармонізації «військової термінології відповідно до норм та стандартів НАТО з метою унормування використання іноземної військової термінології у ЗСУ» [2]. Таким чином, було запозичено певний перелік військових термінів (у тому числі, стандартизованих аббревіатур) та номенклатурних назв. Оновлення сучасного українського військового вокабуляру пов'язано і з постачанням країнами-партнерами власного озброєння та військової техніки, а також і з винайденням українськими розробниками їх нових зразків; зміною «стратегії, форм та способів застосування військ»; створенням «нового дизайну операцій на основі наявних технологічних спроможностей»; змінами «у суті та змісті класичних оборонних, наступальних та стабілізаційних операцій» і в цілому – з формуванням «абсолютно нової філософії підготовки і ведення бойових дій» [16]. Усі ці зміни спричиняють процеси трансформації УВТ та УВЛ у цілому на сучасному етапі, отже виникає дослідницький інтерес щодо студіювання нової української військової лексики (і передовсім її термінологічного корпусу), зокрема з точки зору дериваційних процесів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Українська військова лексика останніми роками привертає увагу дослідників в аспекті динамічних змін, спричинених російсько-українською війною та пов'язаними з нею системними трансформаціями сектору безпеки та оборони України. Проте переважно йдеться, звичайно, про ті неологізми війни, які належать до периферії військової фахової субмови, а саме про військовий професійний сленг. У дискурсі російсько-української війни таких неологізмів, на кшталт *джавелінити, заkobзонити, нічник, термуха, побачити чорнобайьку та померти, відправитися слідом за російським кораблем* тощо, функціонує достатньо велика кількість, отже й увага дослідників значно зосереджена на цьому військовому сленгові, який «легко долає комунікативні бар'єри та активно використовується не лише військовослужбовцями, але й більшістю носіїв мови саме через свою експресивність та образність» [20, с. 34].

Вони стають навіть матеріалом для створення термінологічних (!) словників. Так, наприклад, учені поважної наукової інституції – Інституту соціальної та політичної психології НАПН України – видали «Термінологічний словник російсько-української війни» [17], у якому поряд із термінами (*ЗСУ, окупація, фашизм* тощо) уміщено сленгізми *рашисти, Путлер, орки, мінйони* та ін. Так, безумовно, слова військового сленгу невід'ємно належать до УВЛ, проте все ж таки перебувають на периферії системи, що її ядром є терміни, атрибутивні ознаки яких передбачають, серед іншого, стилістичну нейтральність і безпосередній зв'язок з науковим поняттям. Зрозуміло, що «термін» *орки*, наприклад, аж ніяк не може бути охарактеризований вищеназваними ознаками. Тому й назва словника «термінологічний» є некоректною з наукової точки зору.

Отже, українська військова лексика на сучасному етапі студіюється переважно в аспекті військових сленгізмів-неологізмів, а саме встановлення механізмів «неофразеологізації», дослідження способів творення та спроб класифікації за тематичними групами тощо (С. Гриценко, І. Козинець, Н. Павлик та Г. Вусик, М. Хар, Ю. Цигвинцева та ін.) [6; 8; 14; 18; 19]. Дослідники термінологічного корпусу УВЛ періоду російсько-української війни акцентують увагу на шляхах поповнення військової термінології, походження військових термінів, спробах їх класифікації (С. Боженець) [3]; новітніх тенденціях функціонування української військової терміносистеми (В. Жалай та ін.) [13]; лексико-семантичних особливостях термінів-неологізмів (Гомон та ін.) [4]; теоретичному обґрунтуванні англо-українського та українсько-англійського перекладу сучасної військової термінології (І. Струк та ін., І. та О. Лисичкіни) [1, 10] тощо. По-справжньому ґрунтовним, фундаментальним дослідженням української військової лексики в діахронічному аспекті є сучасна монографія І. Литовченко «Динамічні процеси у військовій лексиці української мови (назви зброї, амуніції, споруд)» [11], яка містить цінний матеріал для студіювання українського військового вокабуляру, зокрема дериваційних процесів у військовій лексиці на позначення зброї й технічного оснащення.

Оновлення сучасної УВТ – це процес, що триває, саме тому достатньої кількості наукових праць, присвячених дослідженню того феномену, який перебуває у стадії змінення, звичайно, бракує. Отже, **актуальність нашої розвідки** обумовлена як потребою у виявленні особливостей словотвірної системи УВТ періоду російсько-

української війни (у ширшому контексті – визначення особливостей сучасної української військової лексики, що має стати предметом наукових студій в подальшому), так і браком уваги мовознавців саме до термінологічного корпусу сучасної УВЛ.

Постановка завдання. У центрі нашого дослідження – термінологія української військової фахової мови періоду російсько-української війни, а саме – найбільш продуктивні способи термінологічної деривації. Зрозуміло, що претендувати на дослідження всього термінологічного корпусу в межах наукової статті неможливо. Ми не будемо тут докладно описувати принципи класифікації та тематичні групи військової лексики, оскільки це якісно зробила у своїй монографії Ірина Литовченко [11]. Зазначимо лише, що цілком прийнятним для нас є аналізувати слідом за нею військову лексику «в межах лексико-семантичного поля «Озброєння та технічне оснащення», що є складником тематичного класу «Армія» [11]. Такий підхід обумовлений тим, що саме цей кластер є найбільш популярним у контексті ведення бойових дій в російсько-українській війні та насиченням української армії новими для неї видами зброї та техніки. **Метою нашої розвідки** є визначення найпродуктивніших з нашої точки зору способів творення українських військових термінів періоду російсько-української війни.

Матеріал для здійсненого нами контент-аналізу сучасної УВЛ – це передовсім виданий Міністерством оборони України (МОУ) ґрунтовний каталог озброєння та військової техніки, що її використовують Збройні сили України (ЗСУ) в ході повномасштабної російсько-української війни [7], новинні повідомлення стосовно перебігу воєнних подій з офіційних сайтів МОУ та Генерального штабу ЗСУ, а також публікації в *АрміяInform* – офіційному онлайн-медіа Міністерства оборони України, створеного в грудні 2018 року для висвітлення подій у сфері оборони і безпеки.

Виклад основного матеріалу. Термінологічний корпус УВЛ формувався протягом століть під впливом, як уже було зазначено вище, екстралінгвальних чинників. Найбільших змін УВЛ зазнавала в періоди війни і військових конфліктів, коли до вокабуляру додавалися слова на позначення нових видів зброї, оснащення, військової техніки, військових звань, військового одягу тощо. Зрозуміло, що з ужитку виходили терміни, які вже не відповідали сучасним реаліям або змінювалися за більш продуктивними дериваційними моделями. У сучасній українській військовій термінології найпродуктивнішими способами

словотворення залишаються морфологічні, на яких ми і сфокусуємо нашу дослідницьку увагу.

Спосіб скорочення слів та словосполучень. Військовій фаховій субмові в цілому притаманна певна мовна та мовленнєва ергономічність, тобто орієнтованість на досягнення максимальної комунікативної ефективності за умов доцільно-економного використання мовних засобів. Стислість повідомлення є вимогою й до усного, і до писемного мовлення військовослужбовців, особливо в умовах ведення бойових дій, коли інформацію потрібно передавати швидко та компактно. Для максимального згортання як окремих слів, так і багатокомпонентних словосполучень на позначення різноманітних понять військової галузі, використовується спосіб скорочення слів та словосполучень. Терміни-абревіатури являють собою переважні у використанні синонімічні форми до наявних в УВЛ багатокомпонентних термінів. Скорочення слів та словосполучень у військовій термінології відбувається такими шляхами, як:

– ініціальна абревіація: *БАК* (безпілотний авіаційний комплекс), *БІМ* (бойова інженерна машина), *БЛА* (безпілотний літальний апарат), *КАБ* (керована авіабомба), *НАР* (некерована авіаційна ракета) тощо;

– відсікання кількох останніх літер у слові: *ав/ар* (авангард/ар'єргард), *аер* (аеродром), *інж* (інженер), *запр* (заправлення), *рез* (резерв) тощо;

– поєднання початкових частин двох або кількох компонентів словосполучення: *авзаг* (авіаційний загін), *мінзаг* (мінний загороджувач), *мінбатр* (мінометна батарея) тощо;

– поєднання ініціальних абревіатур з початковими літерами слів, які входять до складу словосполучення: *одибр* (окрема десантно-штурмова бригада), *пка* (патрульний катер), *прдка* (протидиверсійний катер) тощо;

– поєднання скороченого компонента словосполучення з цілим: *артобстріл* (артилерійський обстріл), *артсистема* (артилерійська система); *розмежлінія* (розмежувальна лінія), *спецтехніка* (спеціальна техніка) тощо [15].

Слід зауважити, що деякі ініціальні абревіатури, які використовуються в сучасній УВЛ, зазнали лексикалізації, тобто можливості відмінюватися. В основному це абревіатури на приголосний з опорним словом чоловічого або жіночого роду: *БЕК* (безекіпажний катер), *КАБ* (керована авіабомба), *РЕБ* (радіоелектронна боротьба), *ФАБ* (фугасна авіабомба) тощо: «...зокрема скинув 102 *КАБи*» (Збройні Сили України, 24.08.2024), «...скинувши 100 *КАБів*»

(Збройні Сили України, 21.08.2024), «тож БЕКи – дуже ефективна зброя...» (24tv.ua, 07.08.2024), «росія стирає міста і позиції ЗСУ КАБами та ФАБами» (Радіо Свобода, 02.05.2024), «озброївши власних солдат «окопними РЕБами», Росія різко наростила і виробництво ударних дронів» (Радіо Свобода, 01.12.2023) та багато інших прикладів. Отже, ми бачимо, що деякі найбільш уживані не лише у професійному військовому, але і в публічному медійному мовленні ініціалізовані аббревіатури можуть мати всі форми множини іменника й таким чином функціонувати в УВЛ як повноцінні слова-терміни, а не тільки як скорочення багатокомпонентного словосполучення.

Самостійним життям «зажили» в українській військовій лексиці й запозичені аббревіатури типу *HIMARS* (High Mobility Artillery Rocket Systems) – високомобільна артилерійська ракетна система, *NASAMS* (Norwegian Advanced Surface to Air Missile System) – норвезький зенітний ракетний комплекс середньої дальності, *ATACMS* (Army TACTical Missile System) – армійський тактичний ракетний комплекс; *IRIS-T* (InfraRed Imaging System Tail/Thrust vector-controlled) – ракета класу «повітря-повітря» малої дальності, оснащена інфрачервоною головою самонаведення» тощо. Через надзвичайну ефективність та пов'язану з цим популярність новітньої військової зброї, наданої українським збройним силам країнами-партнерами, узвичаїлися також і її термінологічні назви, утворені способом аббревіації. Слід принагідно зауважити, що майже третину способів перекладу військових термінів складає повне запозичення іншомовної аббревіатури [1]. Лексикалізація запозичених ініціальних аббревіатур відбулася поки що на рівні військового сленгу та медійного дискурсу російсько-української війни. У цій сфері такі аббревіатури почали сприйматися як власні назви та набувати експресивного забарвлення, причому вони здебільшого транслітеруються, також можуть писатися без лапок і з малої літери: «Президент Зеленський заявив, що «сьогоднішній результат – у домовленостях про «атакамси» для України всі крапки розставлені» (Главком, 23.04.2024), «Сполучені Штати нікому не дають і навряд чи нададуть доступ до цієї системи. Звичайно, є вона і в *Хаймарсах*» (АрміяInform, 15.07.2023); «ЗПК IRIS-T від Diehl Defence, який українці називають «*Іриска*». Він уже врятував кілька українських життів» (РБК-Україна, 26.05.2023); «байрактарити, енлоїти, джавелініти, стінгерити, *хаймарсити* – нищити ворога, ходити на полювання, партизанити» (АрміяInform, 20.07.2022) тощо.

Словоскладання. Велику групу в сучасній УВТ складають терміни, утворені шляхом словоскладання: *боєприпас-камікадзе*, *дрон-бомбардувальник*, *дрон-всюдихід*, *дрон-камікадзе*, *дрон-мінер*, *дрон-міношукач*, *дрон-ракета*, *дрон-сапер*, *пістолет-кулемет*, *робот-пожежник* та багато інших. Як зауважує І. Литовченко, «визначальною рисою таких конструкцій є те, що їх компоненти, відрізняючись лексично, водночас являють собою номінативну тотожність. Означуваний прикладкою іменник виступає основною, родовою назвою, а прикладка – уточнювальною, деталізувальною, видовою. Характерною ознакою прикладки є її властивість становити з іменником цілісну єдність» [11, с. 117–118]. Значна кількість подібних термінів прикладкового типу із цілісним значенням свідчить про розширення функціональних можливостей певних видів зброї та військової техніки. Так, сучасна російсько-українська війна продемонструвала надпотужні можливості безпілотних апаратів (дронів), які творять справжню революцію у військовій справі на полі бою. Окрім безпілотних літальних апаратів (БпЛА), тобто пристроїв без фізичної присутності пілота на борту, наразі розроблено цілу низку дронів, що виконують функції знищення живої сили та техніки противника, розвідування, мінування, розмінування, підвезення боєкомплекту та евакуації поранених тощо. Слід зауважити, що наразі активно впроваджуються в бойову роботу ЗСУ дрони, створені українськими розробниками («Мангал», «Vampire», «Рубака», «Морок», RAM II UAV, «Кабан», «Лелека», «Горлиця», «Кажан», «Сокіл», «Паляниця» та ін.). Подібне функціональне різноманіття цієї ефективної зброї відображено в сучасній військовій субмові термінологічними назвами з родо-видовими відношеннями між компонентами. Подібною є ситуація і з термінами, де родовою назвою виступає іменник «робот». Поява таких термінів, як-от *робот-лес* (міцний та маневрений сухопутний дрон на чотирьох лапах), *робот-пожежник* (інженерний наземний роботизований комплекс пожежога-сіння) та ін., фіксує мовними засобами революційні зрушення в сучасній військовій справі.

Необхідно зауважити, що якісно новий рівень гонки озброєнь ознаменований створенням «різних за своїм призначенням роботизованих бойових платформ, здатних в перспективі повністю виключити присутність людини безпосередньо на полі бою. Технічною мовою ці бойові платформи вже отримали назву *роботів-убивць* і класифіковані як «смертоносна автономна зброя» [5]. Автори статті «Формування та переклад вій-

ської термінології» справедливо вважають, що, відповідно до уявлень мовознавців про зв'язок між розвитком військової термінології та змінами у військовій науці та технологіях, «війна в Україні» може класифікуватися як наступний після «холодної війни» історичний період, коли динаміка розвитку військової термінології є значно обумовленою розробкою та впровадженням «гіперзвукової зброї (гіперзвукова ракета «Кинджал»), безпілотних літальних апаратів (безпілотник Bayraktar ТБ2, БПЛА) та кібернетичної зброї» [1, с. 30].

Суфіксальний спосіб (творення фемінітивів). Окремо слід обговорювати тематичну групу найменувань осіб жіночої статі за родом діяльності чи професією, що їх почали активно використовувати в українському суспільстві після опублікування нової редакції Українського правопису 2019 року, де було зафіксовано давно усталені моделі творення фемінітивів (зокрема, за допомогою суфіксів -ин-, -иц-, -ес- та ін.). Тут необхідно зазначити, що Правопис–2019 не визначає нові норми щодо вживання фемінітивів, тому й використання останніх у всіх сферах суспільної комунікації поки що не є імперативним. Але, враховуючи загальну тенденцію щодо гендерного «вирівнювання», зокрема й у писемному та усному діловому мовленні, можливість використання фемінітивів почали якнайширше використовувати, зокрема й у військовій сфері. Це пов'язано ще і з тим, що жінки наразі доволі активно опановують військові професії, у тому числі й донедавна майже виключно чоловічі (наприклад, льотчик). Також з початком російсько-української війни (а особливо її «гарячої» фази) жінки активно долучилися до виконання бойових завдань, що відчутно позначилося на демаркації «чоловічих» та «жіночих» професій.

Отже, за допомогою найуживанішого суфікса -к-, який продуктивно поєднується з різними типами основ, утворюються такі слова, як *командирка, курсантка, операторка, офіцерка, парашутистка, пресофіцерка, саперка, снайперка, штурманка* тощо (цей словотвірний тип може активно поповнюватися новотворами). Менш продуктивними є словотвірні типи іменників на -иц(я) та -ин(я), які утворюються додаванням відповідних суфіксів до основ на -ник та -ець (або приголосний). У першому випадку фіксуємо нові слова *вертолітниця, військовослужбовиця, гранатометниця, десантниця, кулеметниця, льотчиця, розвідниця, штурмовиця* тощо, у другому – *військова/бойова медиканія* (цілком можливим також є утворення слів *авіаційна техніканія,*

картографія, механіканія-водійка, стрільчанія тощо). Ще менш уживаним є слово *пілотеса*.

Слід зауважити при цьому, що ця фемінітивна військова лексика поки що не є кодифікованою, хоча в публіцистичному дискурсі вживається доволі часто. Наведемо декілька прикладів використання фемінітивів у називанні військових спеціальностей, які використовуються в текстах АрміяInform: «Сержант Николаевич – командирка гранатометного відділення однієї із бригад Збройних Сил України» (АрміяInform, 01.08.2022); «...третє місце виборола майбутня офіцерка-артилеристка Анастасія Сенюк, друге – посіла курсантка Військового коледжу сержантського складу...» (АрміяInform, 02.04.2021); «...розповіла в ефірі телемарафону Єдині новини пресофіцерка бригади Анастасія Блищик» (Армія Inform, 14.06.2024); «Свій позивний «Мала» ця операторка БПЛА отримала через те, що є наймолодшою у підрозділі (АрміяInform, 10.07.2024); «Наразі десантниця перебуває в одному з найзапекліших районів війни з рашистами...» (АрміяInform, 22.08.2022); «...довгий час була єдиною вертолітницею в частині» (АрміяInform, 09.03.2021) та ін. Українська мовознавиця Т. Кравець слушно вважає важливим досвід публічної практики «використання в громадському спілкуванні ще нормативно не прийнятих фемінітивів» [9, с. 32]. Дійсно, частотність уживання останніх саме в узуальній практиці позначиться надалі на їх закріпленні у військовій терміносистемі. Як зауважує дослідниця, «у цьому процесі сучасні українські ЗМІ виступають досить потужним підґрунтям для гендерно маркованого розвитку лексичної системи» [9, с. 32].

Отже, констатуємо широке вживання фемінітивів на позначення професії жінки-військовослужбовця. У деяких випадках, щоправда, утворення таких назв ускладнюється через словотвірну омонімію, оскільки за допомогою суфікса -к-, окрім назви особи жіночої статі за родом діяльності/професією, утворюються так звані універби – «цільнооформлені одиниці номінації», які виникли в результаті «згортання сталих словосполучень» [21, с. 26]: штурманка – штурманська куртка, саперка – саперна лопата, пілотка – головний убір пілота, водолазка – одяг водолаза тощо. Проте для подолання цієї «незручності» у словотвірному арсеналі української мови існують інші засоби. Наприклад, «23-річна Тетяна Мордач з Вінниччини після початку повномасштабного вторгнення стала першою в Україні жінкою саперкою-водолазкою» (Суспільне Новини, 17.09.2023). Подібне слововживання, очевидно, є небажаним і потре-

бує коригування: *жінка сапер-водолаз*: «Тетяна Мордач – перша в Україні жінка водолаз-сапер» (Ukraine World News, 17.07.2023).

Слід зазначити, що попри широку суспільну практику використання фемінітивів, в офіційному військовому дискурсі подібні слововживання до сьогодні були практично відсутні. Проте наказом Міністра оборони України від 13 квітня 2024 року було затверджено «Методичні рекомендації з використання гендерно чутливої мови в системі Міністерства оборони України», у яких зокрема зазначається, що «військовослужбовці, державні службовці та працівники органів системи Міноборони під час виконання своїх посадових обов'язків, а також у спілкуванні повинні... використовувати фемінітиви, що дозволяє зробити видимою роботу жінок на стереотипно «нежіночих» посадах та демонструє роль жінок як повноцінних суб'єктів суспільно-політичного життя» [12]. Автори методичних рекомендацій зазначають, що стосовно військових звань фемінітиви не застосовуються. У цих випадках вживається слово «пані» у поєднанні з найменуваннями військових звань: пані сержант, пані майор, пані генерал тощо. Вважаємо цей своєчасний припис дороговказом і для майбутніх укладачів словників української військової лексики, де буде закріплено також і фемінітиви як ознаку «видимості» жінки в усіх структурах сектору безпеки та оборони України.

Висновки. Екстралінгвістичними чинниками, що обумовили формування сучасного етапу розвитку української військової лексики, є насам-

перед російсько-українська війна (що почалася 2014 року анексією Криму та окупацією районів Донбасу), а також і зовнішньо- та внутрішньополітичні процеси, пов'язані насамперед із інтенсифікацією відносин Україна-НАТО та відповідною трансформацією структур сил безпеки та оборони України. Українська військова лексика на всіх рівнях організації зазнала змін та оновлення, і цей процес триває. Термінологічний вокабуляр як частина української військової субмови також перебуває в стадії становлення, тому кодифікація деяких слів, які за всіма ознаками відповідають вимогам до термінів, зможе відбутися після завершення війни та стабілізації внутрішньополітичної обстановки. Дослідження термінологічної лексики сучасної УВЛ наразі є доволі перспективним науковим напрямком вітчизняної мовознавчої науки, і вже можливо робити певні проміжні висновки, незважаючи на незавершеність етапу розвитку. В аспекті нашого дослідження ми здійснили спробу визначити найпродуктивніші способи термінологічної деривації, які відбивають специфіку військової субмови. Це і скорочення слів та словосполучень унаслідок своєрідної «ергономічності» мовлення, і афіксальна деривація фемінітивів у відповідь на гендерні виклики для маскулінізованого інституту армії, і словоскладання як відбиток сучасного процесу розширення функціональних можливостей певних видів зброї та військової техніки, а отже й їхня урізноманітнення. У подальшому студіювання дериваційних процесів в УВТ на сучасному етапі можна плідно продовжувати, описуючи нові словотвірні можливості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Struk I. V., Semyhinivska T. H., Sitko A. V. Formation and translation of military terminology. *Вчені записки* 33 (72). С. 29–33.
2. Адміністративні стандарти НАТО. URL: <https://ukrainetonato.com.ua/standarty-nato/administratyvni-standarty-nato-2/> (дата звернення: 20.08.2024).
3. Боженець С. В. Становлення та сучасний стан дослідження військової терміносистеми української мови. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2023. Том 34 (73). № 3. С. 8–12.
4. Гомон А. М., Чернявська С. М., Шокуров О. В. Неологізми в українській військовій термінології: лексико-семантичні особливості. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2024. Т. 34 (73). № 1. Ч. 2. С. 168–174.
5. Горбулін В. Штучний інтелект на полі бою російсько-української війни. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3444808-stucnij-intelekt-na-poli-bou-rosijskoukrainskoj-vijni.html> (дата звернення: 20.08.2024).
6. Гриценко С. Мовні інновації російсько-української війни 2022 року. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Літературознавство. Мовознавство. Фольклористика*. 2022. № 2 (32). С. 9–13.
7. Зброя російсько-української війни 2022 – 2023 років: Довідник-каталог основних зразків озброєння та військової техніки, які застосовувалися протидіючими сторонами під час відсічі широкомасштабного вторгнення РФ в Україну (24.02.2022 – 30.06.2023) / Міністерство оборони України, Апарат Головнокомандувача Збройних Сил України, Генеральний штаб Збройних Сил України, Центр досліджень воєнної історії Збройних Сил України. Київ : Видавництво Ліра-К, 2023. 243 с.
8. Козинець І. Відображення війни у мові крізь призму неологізмів. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2023. Вип. 61. С. 135–140.

9. Кравець Т. В. Мовні трансформації гендерних стереотипів у позначенні професій українськими ЗМІ. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2021. Т. 32 (71). № 5. Ч. 1. С. 30–37.
10. Лисичкіна І. О., Лисичкіна О. О. Сучасна військова лексика в аспекті англо-українського перекладу. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 2022. № 57. С. 190–193.
11. Литовченко І. Динамічні процеси у військовій лексиці української мови (назви зброї, амуніції, споруд) : монографія ; за ред. проф. Ж. В. Колоїз. Кривий Ріг : Вид. Р. А. Козлов, 2016. 206 с.
12. Методичні рекомендації з використання гендерно чутливої мови в системі Міністерства оборони України. URL: https://www.mil.gov.ua/content/gender/140524genderno_chutliva_mova.pdf (дата звернення: 20.08.2024).
13. Новітні тенденції функціонування української військової терміносистеми / В. Я. Жалай та ін. *Лінгвістика XXI століття: нові дослідження і перспективи*: зб. наук. праць. Київ : НАН України, 2018. С. 5–43.
14. Павлик Н. В., Вусик Г. Л. Неологізми як мовне відображення російсько-української війни 2022 року. *Закарпатські філологічні студії*. 2022. Вип. 23. Том 1. С. 52–57.
15. Правила ведення робочої карти : навч. посіб. / П. Є. Трофименко, Ю. І. Пушкарьов, С. П. Латін та ін. Суми : Сумський державний університет, 2018. 176 с.
16. Стаття Головнокомандувача ЗС України генерала Валерія Залужного: «Щодо сучасного дизайну військових операцій у російсько-українській війні: в боротьбі за ініціативу». URL: <https://www.zsu.gov.ua/stattya-golovnokomanduvacha-zs-ukrayiny-general-valeriya-zaluzhnogo-shhodo-suchasnogo-dyzajnu-vijskovykh-operacij-u-rosijsko-ukrayinskij-vijni-v-borotbi-za-inicziatyvu> (дата звернення: 20.08.2024).
17. Термінологічний словник російсько-української війни / за ред. М. М. Слюсаревського ; упоряд. С. Л. Чуніхіна. Київ : Ін-т соціальної та політичної психології НАПН України, 2022. 20 с.
18. Хар М. Є. Воєнний дискурс: процеси неологізації. *Закарпатські філологічні студії*. 2022. Вип. 24. Т. 1. С. 160–166.
19. Цигвінцева Ю. О. Неофразеологізми в контексті російсько-української війни. *Культура слова*. 2022. № 96. С. 141–151.
20. Чернишова Т. О. Розвиток української військової лексики в період російсько-української війни. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2024. Т. 35 (74). № 3. Ч.1. С. 31–37.
21. Шаряк О. М. Тлумачення терміну «універбація» в сучасному мовознавстві. *Закарпатські філологічні студії*. 2018. Вип. 4. Т. 2. С. 26–30.